

ХУРМЕТЛЕУ

Чегемде Алим Кешоковха бла Къулийланы Къайсыннга эсгертме салыннганды

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** Чегем аууздан чыккан айтхылык адамларыбызга – Къабарты-Малкъарны халкъ поэтри Алим Кешоковха бла Къулийланы Къайсыннга ишленген эсгертмени ачылууна къатышханды. Алайгъа КъМР-ни Парламентини депутатлары бла Правительствоосуна къаууму, Чегем районну жер-жерли самоуправление органларыны, жамауат биригуули келечилери, поэтлини жуууклары да келгендиле.

сыймекликлери, чыгъармачылык хазналары уа ёсюп келген тёлерибизге юлгю болганлай къалыкъдыла, - дегенди Казбек Коков. Алайда окъуна республиканы Башчысы Чегем районну 12 жаш адамына Россей Федерацияны инсанлыкларына шагъатлык этген паспортларын къуанчлы халда бергенди. Аланы алгъышлай, ол республиканы, Россейни да намыслы инсанлары болурларын, кеслерине улуу муратла салып, алагъа жетер-

Паспортланы беруу бошалгъандан сора, Чегем районда арт эки жылда ишленген жолла бла шагъарилениу болгъанды. КъМР-ни транспорт эмда жол миюк министри Аслан Дышеков «Къоркъуусуз эмда тынгылы жолла» миллет проектде белгиленген ишле къалай толтурулгъанларыны юсюнден билдиргенди. Алайды да, 2020 жылда Шалушка-Каменка автомобиль жолдан башлап «Северный» автовокзалга дери жангыртуу ишле тындырылгъандыла, чыраклары бла чыпынла салыннгандыла. Шалушка-Каменка, Кенже - Каменка эм башха участкалагъа ремонт этилгенди. Нальчик - Майский - Чегем (Чегемде Киров орам) автомобиль жолга жангыдан асфалт салыннганды.

Жолдан ётуочу жерлени 22-си тап халгъа келтирилгендиле (Лячинкъя, Шалушка, Яникой, Тёбен Чегем, Хушто-Сырт, Эл-Тюбю, Экинчи Чегем). Быйыл «Къоркъуусуз эм тынгылы жолла» деген миллет проектге кёре жолчула «Кавказ» жолдан Нартаннга элтен участканы, Яникой - Лячинкъя жолну баш къатысын алышындыргъандыла, Чегем 2 - Чегемшук, Чегем-Психинтернат, Яникой-Лячинкъя участкала чыраклары бла чыпынла орнатхандыла, жолдан ётуочу 36 жерни тапландыргъандыла. Регион магъаналы жолланы 230 километрден асламы тохташдырылган мардалагъа келтирилгендиле. Экинчи Чегем

– Булунгу жолда суу жагъаланы бегитиу мадарла этилгендиле. Бахан шосседен Къабарты эмда Сижажев орамла бла школгъа бла сабий садха элтен жоллагъа ремонт этилгенди. Казбек Коковну буйругъу бла Экинчи Чегемни бла Булунгуну арасында, Хушто-Сыртдан Чегем чучурлагъа дери битеу да 10 километрлик жолда чыраклары бла чыпынла салынырыкъдыла. Экинчи Чегем-Булунгу жолну 15 километри, Тёбен Чегемге кирген жерден башлап Чегем чучурлагъа дери жол мардагъа келиширча этиллики. Чегем тары, Чегем чучурла – табийгъат къурагъан таушукъ жерледиле. Ала туристлени кеслерине тартадыла. Аны себепли биз

Къайгырыу

Жаш къараучуну театрыны межамын жангыртыу къалай барады

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** Жаш къараучуну театрыны межамына тынгылы ремонт этиу къалай баргъанына къарагъанды. Анда жангыртуу ишле «Маданият» миллет проектни «Маданият болум» регион проектине кёре 2020 жылдан бери бардырыладыла. Объекте къурулуш ишле белгиленген болжаллардан алгъа тамамланыладыла. Аланы 2022 жылны август айына – Къабарты-Малкъар Республика къуралгъанлы 100-жыллыгына - бошаргъа белгиленеди. Жангы проект эски межамны онгларын кенгертириди. Мында кеп тюрлю жумушла тамамланырыкъдыла, ол санда Жаш къараучуну театрыны сахна оюнлары бла бирге улуу сабий байрамланы ётдюрюрге, сурат кёрмючле къуаргъа, форумла жаяргъа да боллукъду.

Ич отулары жангыртылып бошалгъандыла. Инженер коммуникацияла, суу бургъыла алышындырылгъандыла, жангы терезеле салыннгандыла. Залгъа тийишли оборудование да орнатылгъанды.

Республиканы Башчысыны буйругъу бла Жаш къараучуну театрыны межамы тарых бетин тас этерик туйюлдо. Къабарты-Малкъарны ара шахарында сабий эмда жаш тёлю чыгъармачылыкны арасы боллукъду.

Жазылыу - 2022

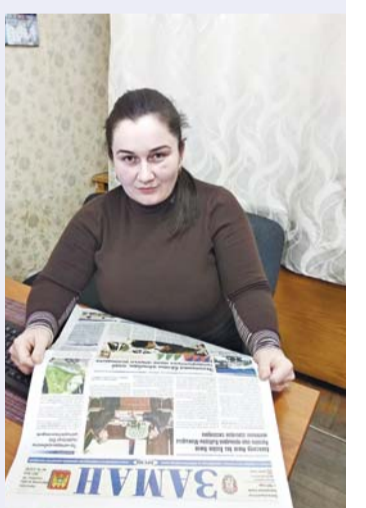
«ЗАМАН» хар юйюрге огъурлу къонакъ болуп келсин

«Заман» газетге 2022 жылны биринчи жарымына жазылыу кампания барады. Миллет тилде чыккыган жангыз газетибиз сизни кертиха парчыгъыз, огъурлу сёз негеригиз болганлай къалырына ышанабыз.

Сиз ёз халкъгъызыны адамы болгъаныгъызыны сезгенлей турургъа излей эсегиз, малкъарлыланы тарыхларын, маданиятларын, адет-тёрелерин, саулайда жашауларын билирге итине эсегиз, «ЗАМАН» ГАЗЕТГЕ ЖАЗЫЛЫГЫЗ.

Жазылыу багъасы алты айгъа – 724 сом 80 капекди.

Бизни индексибиз – П5393

-Бу эки закыйни араларында жаратылган шукъукъ Къабарты-Малкъарны халкъларыны бир нитлиликлерини белгиси болгъанды. Аланы адамлагъа эмда Ата журтхалерин тежегенди. «Хар биригиз да Къабарты-Малкъарны эмда саулай къырлыбызыны айнуларына магъаналы юлюш къошарыгъыгъызгъа ишекисме», - деп къошханды ол.

БАШЛАМЧЫЛЫКЪ

Казбек Коков «Кавказны келир кезиую» регионла аралы клубну ишине къатышханды

Россейни Президентини СКФО-да толу эркинлик келечиси **Юрий Чайка** эм округну регионларыны башчылары «Кавказны келир кезиую» деген алчы жаш тёлёню регионла аралы клубну ишине къатышхандыла. «Регионла аралы клуб «Кавказны келир кезиую» деген билим берген проект Шимал Кавказны университетлерини студентлерини ассоциацияларыны Россейни Президентини СКФО-да толу эркинлик келечисини аппаратыны байламлыкълыгы эм Президент грантланы фондуну болушлугъу бла бардырылады, деп билдиргендиле республиканы оюучусуну пресс-службасындан.

Башламчылык «Россей - онглары болган къырал» деген платформаны чеклеринде

социал-экономика айнытууна себеплик этерикдиле. Бир жыл ётгенди, сёзсюз, ол азды, болсада мен толу ийнанымпа - биз улуу эм качествену тюрлениули алында тургъаныбызгъа», - деп чертгенди Юрий Чайка клубну ишине къатышхалгъа. Жыйылыуда айтылгъанына кёре, шёндю Пятигорскде «Машук» билим араны къурулушу бардырыла турады. «Ол араны мурдорунда «Билим» россейли обществову, «Россей-онглары болган къырал» проектни, Роспатриот араны эм башха биригиуле бла байламлыкъда иги кесек билим берген программала бардырыллыкдыла. «Машук» билим ара Шимал-Кавказ федерал округну регионларыны жаш тёлёсюне бир бирлери

МЕЖРЕГИОНАЛЬНЫЙ КЛУБ ЛИДЕРОВ «БУДУЩЕЕ КАВКАЗА»

- дегенди Юрий Чайка. Субъектлени башчылары клубну келечилерине алада бардырылган кадрла жаны бла программаланы, конкурсланы эм аланы итогларыны юсюнден айтхандыла.

Саулукъ сакълауда жангыртууларыны, волонтерлукъда эм жаш тёлё политика жаны бла бардырылган жангы башламчылыкларыны, регионну айнытуу бла байламлы тургъан соруулада инсан обществову бириктириуно магъаналылыгыны юсюнден да айтылгъанды.

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** округну жаш тёлёсюн бириктирирге деп къуралган майданны ишине себеплик этгени ючюн, Юрий Чайкагъа ыразылыгъын билдиргенди. Аны хайырындан жаш адамла, жаш тёлё эм волонтер биригиули башчылары, кадрла хазырлау бла байламлы конкурслагъа къатышхалла къошакъ халда кеслерини билимлерин ёсдюрюрге эм не жаны бла да айныргъа онг тапхандыла.

Ушакъны кезиуюнде Казбек Коков жаш адамланы сорууларына жууапла бергенди эм келир жылда жаш тёлё проекте бла байламлы грантланы ёлчемлери кётюрюп-

люклерин айтханды. «Андан сора да, эки улуу проектни бардырыргъа деп турабыз. Биринчиси-Жаш тёлё чыгъармачылыкны межамы (Театрланы межамы), аны майданларына чыгъармачылык коллективлени чакъырыкъбыз эм аслам халда коворкинг жерле ктурарыкъбыз. Экинчиси-«Элбрус» корпоратив университет» деген биригиуно къурау.

Ол жаш тёлёге билим берген проектлени эм программаланы хайырланыргъа, усталыкларын ёсдюрюрге, тюрлю-тюрлю бёлюмледе ишленген специалистге тренингле бардырыргъа аламан жер боллукъду», - деп чертгенди Къабарты-Малкъарны Башчысы.

Тюбешиге къатышхалла, андан сора да, регионну оюучусуна, лидерни къаллай ышанлары болургъа керекди, деп соргъандыла. Казбек Коков айтхалла кёре, лидер неда оюучу болама деп, адамын кесини аллай мураты болмаса да жарарыкъды, бек башы - жаш адамын этген ишлеринде бла жумушларында профессионалдыгъы, билими эм адамлагъа сыймеклиги болургъа керекди.

Бизни корр.

бардырылган конкурслада хорлагъанланы бириктирирге, регионлада кадрланы сайлагъа, жаш тёлё бла байламлы форумланы бардырыргъа бурулгуду.

«Сиз бардыргъан сёздени оноуларына кёре, биз магъаналы проектлени жарашдырылган жол карталаны алыргъа боллукъбуз, ала Шимал-Кавказ федерал округну

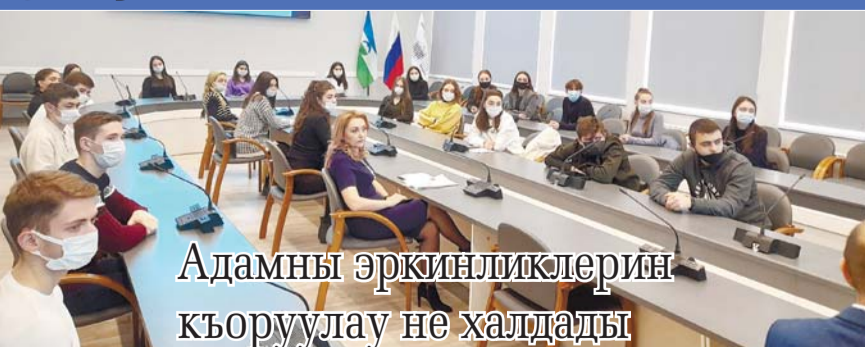
бла сёлеширге майдан болургъа керекди. Аны эшиклери Шимал Кавказны къайсы жанын да айнытугъа бурулган жаш тёлё организациялагъа эм проектеге ачыкъ боллукъду. Биз бек ышанабыз, араны иши Кавказны жаш тёлёсюне бир бирлери бла тохтаусуз сёлеширге себеплик этеригине, СКФО-ну ортасында Пятигорск шахарда»,

Фестиваль

Отарланы Омар бизге кёйгъан жыр хазнаны байыкъландыра

Сююю

Адамны эркинликлерин къоруулау не халдады

Жыйылыу

Ал жанында – туризм эм къонакъбайлыкъ

КЪУУАНЧ

Паспортла бла бирге – кенг эркинликле, жууаплылык

КЪМР-ни Башчысы **Казбек Кокков** Бахсан шахар округда жашаган жашланы бла кызыланы къауумуна Россей Федерацияны паспортларын къууанлы халда бергенди. Аланы Россей Федерацияны Конституциясыны кюню бла алгышлай, уллу жетишимле тежегенди.

- Демонстри кыралык бызыны инсаны болуу – ол

улла сыйды, аны бла бирге уя уллу жууаплылыкты. Россей Федерацияны Конституциясы бизге айны барырга, келир заманга таукел къарарга онг береди. Ма аны хайырындан алганды республикабыз кыраллыккыны, олду бизге, Россейни башка субъектлерине да кюч-къаруу берген. Анда адет-тѳрелерибизни сакъларга, ана тиллерибизни билерге борчу болганыбыз жазылыпды. Ма бу документ бизге Россей кыралны демонстри жеринде бир юйорча жашарга онг береди, - дегенди Казбек Кокков, жаш адамлагга насихат сезюн айта.

КЪМР-ни Башчысы битеу дунияны къыйнаган пандемия салган тыйгычлагга, экономика къытыкыга да къарай, Россей кючлю кырал болганлай къалады, миллет проектлерин, уллу федерал эмда регион программаларын жашауда бардырады, деп чертгенди. Байрам кюн Бахсан шахарда «Олимп» физкультура-саулыкландыруу комплекс да ачылганды. Ол «Демография» миллет проектни «Спорт жашуу мардады» федерал проектинге керѳ ишленгенди. Анда, жарауладан сора да, эркин тутушудан тюрлю-тюрлю эршиуле бардырырга болуккъу. Бери кюн сайын

жюз адамга спорт бла кюреширге тап онгла къурагандылы. Жангы спорткомплексде тренерле Бахсан шахарны Олимпиада резервли спорт школуну эркин тутушудан секциясына жюрюгенле бла биринчи жарауларын бардыргандылы. 2022 жылда миллет проектеледе белгиленген ишле муниципалитетде андан ары бардырылгандылы. Казбек Кокков келир жыл Бахсанда шендоюго заманнга келишген уллу мектеп

ишлениргини юсюнден билдиргенди. Ол 2023 жылда хайраланырга берилликди. Быйыл а шахарда ара район больницаы экинчи поликлиника бѳлюмюн жангыртуу ахырына жетдирилликди. 2022 жылда эки школга тынгылы ремонт этерге, жолланы тапландырырга белгиленди. Бек магъаналыгга уа Бахсанны тѳгерек айланган суу ызыны къурулушу саналады. Аны 2023 жылда бошарга план барды.

Жокаяу

«Айнырга, чыгармачылыкка да ахшы онгла къурарыбыз»

КЪМР-ни Башчысы **Казбек Кокков** Жаш тѳлюню чыгармачылыккъ мекамны къурулуш майданына къараганды, анда 2022-2024 жылда ишлени бошарга федерал бюджетден эки миллиард сомдан аслам бѳлююрюкю.

«Жаш тѳлю чыгармачылык къауумла айнырга эм алагга къабарты-Малкъарны эм бийик даражада кергюзторча битеу онганы къурарыккъ», - дегенди КЪМР-ни Башчысы объектни отуларына къаран айланганда.

Жарашдырылган проектке керѳ Чыгармачылыккъ мекамда художествула мастерскойла, кино эм архитектура студияла, коворкинг-зонала болуккъдула. Алада жаш тѳлю кеси проектлери бла ишлерикди, сейрлер болган затла бла шуѳлуккъ да табарыккъ. Мекамны ичинде шендоюлю оборудование орнатыллыккъды, ол кермочлени, жаш тѳлю форумланы, фестиваланы, илму конференцияланы эм чыгармачылыккъ мероприятиялары бардырган ара болуккъду.

Жаш тѳлю мекамны мурдорунда шендоюлю искусствону бла компьютер технология амал бла ишлеген тарых-патриот музейле къуралыккъдыла.

Ол мекамда, андан сора да, Б.Х. Темирканов аты къабарты-Малкъар кырал филармония орнатыллыккъды, концертлерин

бардыра турурча энчи зал этилликиди. Филармонияны залын архитектура акустикада хайырланганды шендоюлю технологияла бла ишлерикди.

«2022 жылда башланган узакъга созулган къурулушу, РФ-ни Президенти Владимир Путини эм Россейни Правительствосуну болушлугуу бла бошарга онг чыккъанды.

Мекам Къабарты-Малкъарны эм сыйлы жерлеринден бирине саналлыккъды, ол жаш тѳлюню кесине тархан ара болуккъду эм Нальчик курортта да бютон аруу этерикди», - дегенди Казбек Кокков объектни къурулушчула бла сюзгенде.

КЪМР-ни Башчысы республиканы къурулуш министерствосуна мекамны проектин шендоюлю орнулагга керѳ турлениуле кийирге кереклисин айтханды. Аны фасады Нальчикни ол тийреледе ишленген юйлерини сыфатарына келиширча эм ол жерлеринде тапландырырга кереклисин чертгенди.

Бизни корр.

ФЕСТИВАЛЬ

Отарланы Омар бизге къойган жыр хазнаны байыкъландыра

Озган байрым кюн Къулианы Къайсынны атын жюрюткен кырал малкъар драма театрда, къарачай-малкъар халкъны закый жырчысы Отарланы Омар туугъаны 105- жылгына жораланып, эттергеги жырлары фестивалы бардырылганды.

Театрда кирген жерде Омарны чыгармачылыгыны бла жашулары юсюнден хабарлаган кермоч къуралганды, малкъар халкъны кюл усталарыны ишлери, ол санда муш бла башлайдыла. Байрамга къатышырга келгенлени барысына да КЪМР-ни Маданият министерствосуну атындан дипломла, сауагала да бердиле. Алагга тийишли болганланы араларында

ариу, шатык айтхандыла. Аны бла къараучуланы да кѳлдерин алгандыла. Анда да толкун къарсларын аямагандыла.

Жыр байрамда сейирлик, терен магъана-

сыйоп тынгылайды Омарны жырларына. Кеси да айтады алыны. Сейирлик жыр хазна къойганды ол бизге. Аты айтыллыккъ Кязими, Къайсынны, Керимни, Саидни, дагыда башка белгилли адамларыбыз бла бирге айтылурча уллу иш этгенди Омар. Жатхан жери жумушак болсун. Аны аты айтыла турган къадар, ол ѳлюмсюзюду, - дегенди фестивалны сыйлы къонакларындан бири, КЪМР-ни Башчысыны кенгешчиси Уяналаны Аминат.

уно дурус кереме. Ол 1916 жылны 10 майында Гиrhoжан элде тууганды. Халкъ жырчылагга тынгыларга бек сыйгенди, аладан юйренип, ахшы тѳрелерин сакълаганды. Жашаууну иги кесегин да ол халкъ жырча жоралаганды.

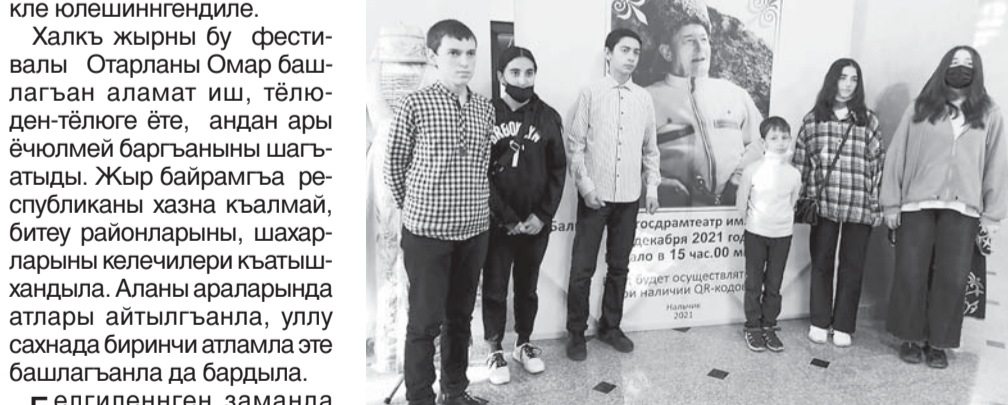
Белгилли композитор Покровский таулу къадыра радиону хорун алады, кѳп да бармай ол аны солист этеди. Жыр усталыкка Омар дирижер Александр Покровскийден, композитор Трувор Шейблерден, музыканы

койюлде да, салынгандыла. Мекамны экинчи къатысында уа Отар Омар шѳхлары, белгилли адамла бла суратларына къарарга онг бар эди. Хар келгенге фахмулу жырчыны суратлары бла дискле юлешингендиле.

Халкъ жырны бу фестивалы Отарланы Омар башлаган аламат иш, тѳлюден-тѳлюге ѳте, андан ары ѳчюлмей баргъанына шагъатыды. Жыр байрамга республиканы хазна къалмай, битеу районларыны, шахарларыны келечилери къатышхандыла. Аланы араларында атлары айтылгандыла, уллу сахнада биринчи атлама эте башлагандыла да бардыла.

лары болган халкъ жырла айтылгандыла. Ал жай исиллики селейтен жылы жауунча, Малкъарны жерине кюч-къаруу да бергенча

Белгиленген заманда сахнаны жабуу да ачылып, анга Къырал Музыка театры солисти Гергюкъланы Халимат бла КЪМР-ни сыйлы артисти Созайланы Илияс чыгадыла. Фестивальга къатышырга келген жырчыла да алайдыла. Ала, миллет кийимле, жамычыла, башлыкыла кийип, от жагъаны тѳгеринде отурадыла. Улуу экранда уа Отарланы Омарны сураты, бирде уа аны жырлауу бла видеорликке да кергюзтоледиле. Омар жырлаганда, сахнадагыла эжу этеди.

Ингирини бардырганла фестивалны хычыуун жу-

рейд», «Инар», «Кавказ», Бахсан райондан «Джиуак», Къуршаланы Фатимат, Габуланы Зухура, Ёзденланы Танзила, Урван райондан Борис Дзамиков, Прохладнадан Нина Гочиева, Алчакъланы Артур, Зольск райондан Сюлемен Джалалов, Акъболатланы Назир, Джапуланы Заира, Занкишиланы Марат, сезюсуз, Гергюкъланы Халимат, Созайланы Илияс да бардыла.

Фестивальны музыкалы кесегин а КЪМР-ни сыйлы артисти Жаникаланы Эльдар ачханды. Артистле бары да жырлары тауца

«Мен Отарланы Омар бла кѳп керѳе тюбешгенме. Анга бек сыйоп тынгылаганма. Ауазы аламат эди. Эси да сейирсиндиргенди - не къадар жырны кѳлден билгенди. Ол чынты халкъ жырчы болганды, - дегенди генерал - лейтенант Аттоланы Борис.

Мен бюгон да тынгылайма Омарны жырларына. Аланы магъаналары теренди. Аны хайырындан билебиз эмда эшитибиз биз эрттеги жырларыбызны, - дегенди КЪМР-ни Конституция суюдно председатели болуп турган Геляхланы Абдуллах.

Аллай оюмну ингирге келгенлени, эрттеги халкъ жырлары дуниясына бартарга сыйгенлени кебюсю айтханды.

Быллайда Отарланы Омарны жашу жолуну юсюнден бир ненча шартны келтири-

профессору Арсений Аврамовдан юйрѳнгенди. Ма андан сора жаш жырдан бир да айрылмаганды. Аны хайырындан халкъны кѳп жырлары сакълангандыла.

1939 жылда Отарланы Омар малкъар адабиятны мурдорун салган Мечиланы Кязим бла тюбешгенди, тухтан ишин андан ары бардырырга кереклисине тюшонгенди.

Жашауунда ол кѳп тюрлю чырмаулагга, тыйгычлагга да тюбегенди, болсада бююлюмгенди, жарыклай, халкъ сыйген адамлай къалганды. Тюбеген къыйынлыкъланы, чырмаулары да хорларга жыр болушханды анга. «Жырсыз, мени жашаууну жашуу туйюлду», - деучо эди кеси уа.

ХОПАЛЛАНЫ Марзият. Суратланы автор алганды.

ФОРУМ

Сѳлешууню магъанасы – предпринимательликке биринчи атлап этгенлеге болушу

КЪМР-ни «Предпринимательликке себеплик этиу арасы» Республиканы Экономиканы айнытуу министрствосуну болушлугуу бла бу кюнледе «Бизнес-старт 2021» форумун бардырганды. Аны магъанасы – жаш тѳлюню эмда башхаланы предпринимательлик бла кюреширге кѳллендириуду, аланы кырал бу жаны бла берген онгла бла шагърейлендириуду.

да рыноклагга чыгарырга себеплик этилгенин, кырал власть органла бла къыйматлы байламлыкла къуралганды да чертгенди.

Форумну кезиуонде «Жылны эм иги социал проект – 2021» деген Битеу-россей конкурсу регионда кезиуонде хорлагъанланы да белгилегендиле. Эм магъаналы миллет проектке керѳ быйыл ол тизмеге сегиз адам тюшгенди. Ол санда «Сабийлени юйретиу эмда алагга къошакъ билим беруу» бѳлюмде «Инглиз тил хар кимге да» деген биригуино башчысы Кючменланы Амина бла «Намыс» предпринимателы таматасы Къулиланы Малик да бар эдиле.

Кючменланы Амина «Лингвист» школну къураганды. Ол тыш къыраллы тилге юйретиуу бла байламлы проекти, кесини да партнерлуукълалда бѳлюмлери бардыла. Бююнлюкде аладан бешичи барды, жууук кезиуде энтда да бири ачылыккъды. «Быллай школ къуарга деп онтѳрт жыл мындан алгга Москвада Финанс академияда окугъан кезиуонде акъылума келген эди. Мен аны ачханлы алай кѳп заман болмагъанлыкка, бююнлюкде республикада башхаладан эсе аслам бѳлюм къурап, биз ачыланы санымдабыз», дегенди ол.

Саугъалаудан сора мастер-классла башлангандыла. Айтханыбызча, аланы жетишимли предпринимательле, инвесторла, бизнес-трѳнерле, асламлы коммуникация сферада экспертле, министерстволаны бла ведомстволаны келечилери бардыргандыла. Темаланы санымда: «Бизнесге инвестицияла келтириу», «Бонус программа», «Ишчи ушакъ этиу», «Бизнесни бардырырга къыралдан болушлуккъ алыу», «Жетимши», «Кеси аллынга иш къурау» деген эм башхалары бар эдиле. Форумга къатышханланы экспертле бла ушакъ этерге, соруула берирге онглары да болганды.

УЛБАШЛАНЫ Мурат. СУРАТДА: Кючменланы Амина (ортада).

Республиканы экономиканы айнытуу министрлини орунбасары Ольга Белецкая ал сезюнде сынамылары болган предпринимательле, экспертле да форумну кезиуонде берлик информация ары келгенлеге хайырлы болушчуна ышанганды чертгенди.

Гитче эмда орта предпринимательлик къыралга бек магъаналыды. Ольга Викторовна билдиргенге керѳе, бююнлюкде республикада аны бла 19 минг адам кюрешеди. Регионну битеуло продуктуу (ВРП) 40 процентин ала жалчытадыла. Асламысы эл мюлкде, туризм бѳлюмде, промышленностыда къармашадыла, арт кезиуде ИТ-сфера да айнып тебергени эсленеди. Кеслери алларына иш къурагъанланы саны да терк кебейип башлаганды. Озган жылны аллында тийишли закон къабыл этилгенди бла, андан бери Къабарты-Малкъарда предпринимательство бла бу халда кюреширге сыйгенлени саны онеки мингге жетгенди. Аланы барысына да кырал ол неда бу жаны бла билеклик этеди.

Бизни республикада да аны бла кюрешген кѳп тюрлю структура барды. Аланы юслеринде «Предпринимательликке себеплик этиу араны» башчысы Мадина Дудуева хабарлаганды. Бу учреждение 2019 жылда къураганды. Кеси

да сагъынылган къадар структураны ишлерин тийишдиреди. Ары уа была киреди: гитче эмда орта предпринимательликке аз кредитле эмда гарантияла берген Фондла, экспортха эмда социал бѳлюмде предпринимательликке бла инновациялагга себеплик этген Арала, Инжиниринг ара, эл мюлк кооперация эм фермерлеге себеплик этиу сферада компетенцияланы Арасы. Алада бизнес-жамаатха тийишли жумушла тамамландыла, учреждение кеси да кѳп тюрлю конкурсла эмда эршиуле бардырады.

«Берилген болушлуккуну юсюнден толуракъ айтханда, бу структуралада бизнесни регистрациясын этиу бла байламлы къагъытланы жарашдырудан башлап, предпринимателы жангыртууга эмда продукцияны тыш къыралда рыноклагга чыгарыууга дери жетеди ол. Ала берген амалланы юсюнден кѳлден-кѳп предприниматель билеп башлаганды да керюнеди», - деп къошханды министрни орунбасары.

Республиканы сатуу алыу – промышленност Палатасыны башчысыны орунбасары Мурат Гукетлов да ол ишлеген бириги предпринимательлеге не бла болушурга болушун туура этгенди. Бююнлюкде ары 152 предпринимател киргенин, алагга продукцияларын башха регионла-

СЮЗЮ

Адамны эркинликлерини халкыла аралы кюнине жоралап, Къабарты-Малкъар кырал университет (КЪМКЪУ) бла КЪМР-де Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченный «Инсанни эркинликлерин толтурууда баш маганалы соруула» деген илму-практика конференция бардыргандыла.

Жыйылууну ача, КЪМКЪУ-ну Социал-гуманитар институтуну директору, тарых илмуланы кандидаты Муслим Тамазов адаманы эркинликлери бла байламлы проблеманы маганасы не заманда да уллу болганын белгилегенди. 1948 жылны 10 декабринде ООН-

профессор Татьяна Москалькова-ны конференцияга кыатышхан-лагъа алгышылауун окуганды. Ол республикада бу институт ишин иги кыраганын чертгенди. Борис Му-стафаевични болушлуугу бла минг-ле бла инсанланы жарсылуларына кыралганды. Аны ахшы сынамы

Адамны эркинликлерин кьоруулау не халдады

ну Генеральный Ассамблеясы Адамны эркинликлерини битеуло декларациясын кыабыл кьргенин да эсертгенди.

Юридический илмуланы кандидаты, университетни кадрла эм кырау-право жаны бла проректоруну кыулуугун толтурган Мурат Гукешков а адаманы эркинликлериин сакылау, бек алгъа, социал проблема болганын чертгенди.

Адам улуну тарыхында эм кыанлы Экинчи дуняя урушдан сора инсанни жашауунда багъалы бир зат болмаганына кызауатха кыатыш-халла барысы да туюнгенди. Андан сора дуняда жангы низам тохташханды, огурусузлукъга, фашизмге суд этилгенди. ООН-нга кирген кыралла жер башында хар инсаннга тийишли эркинликлени тизмесин жарашдыргандыла. Россейде адамны эркинликлерини гаранты Президентти, Конституция-бызда алыны кьоруулау баш жерни алады, - дегенди ол.

Тарых илмуланы доктору, профессор, Къабарты-Малкъарда адамны эркинликлери жаны бла уполномоченный Зумакууяны Борис Россейде адамны эркинлик-лери жаны бла уполномоченный,

башха регионлагъа жайылырына ышанама, дегенди.

Зумакууяны Борис университет бла кысыха байламлыкыла тохташ-дырылганын билдиргенди. Мында аслам эс студентлени право билimlerин айнытыууга, алыны законга хурмет этерге эм анга сый-ыныргъа юйретууге уллу маганана бериледи. КЪМКЪУ-ну мурдорунда конференцияла, «төгерек стол», семинарла, конкурсла дайым кыралладыла. Преподавательли-ни, аспирантланы, магистрлени, студентлени кыатышыулары бла уполномоченный 12 китап чыгарганды. Аны башламчылыгы бла «Глобализация болумлада адамны эркинликлери» деген сочинение-реферат эршиу кыраллады.

Омбудсмен айтханыча, республикада граждн обществону кырауда аслам иш тамамланганды: кырау-право мурдор жарашдырылганды, чыгъа турган даулашла мамыр амалла бла кетерилгенди. Правону кыоруулагъан организацияла бла бирге ишлеу тап кыралганды. Ала бу ишде властыха кыжау тур-майдыла, алай бузукълукъ этген кыулдукчуланы уа тыярга кюре-шедиле.

Халкыла аралы право сакылауу институтла бла байламлыкыла да журютюледе. Алгаракылада Къабарты-Малкъарга Европада адамланы эркинликлери жаны бла баш комиссар Томас Хаммарберг келгенди. Ол, социал учрежде-нияла да бла тюремеледе халгъа кырап, омбудсмени ишине ырызы болганын билдиргенди. Уполно-моченныйге тарыгыулары бла 12 мингден аслам адам келгенди, алыны барысына да жарсылуларына кыралганды.

Сабийлени эркинликлерин кьоруулау жаны бла уполномоченный Светлана Тлинова уа, ООН-ну конвенциясына тийишлиликде, гитчелени эркинликлери кыраллы, жамауатны алында эм маганала-лылагъа саналганын чертгенди. Россейни Конституциясында аналыкъ, сабийлик эм юйор кы-ралны энци кьоруулануунда бол-ганын энци айтылады. Биогюн-люкте сабийлени эркинликлерин сакылау эм кьоруулау бла бизде 40-дан аслам орган эм учреждение кюрешедиле, аслам норматив-право акт жарашдырылганды.

Сабийни тынчылыкъы ёсюну юйорде болум бла байламлыды.

Биогюнлюкте, жарсылугъа, юйор маганасын тас эте баргъанчады. Анга шагъатлыкыны статистика тарихле этедиле: жыл сайын ре-спубликада 4 минг юйор кыраула эсе, аладан 2 минг бла жарымы чачыладыла. Сабийни баш эркин-ликлеринден бири - ол атасы бла анасы кимле болганын билрге онгу болганыды. Алай манга келген хар экинчи ана юйорню нехясыз кыраганды, «ата» деген тизгинде аны аты жазылмаганы бла байламлы болумланы саны да ёсгенди. Бусагъатда ата-бабалары-быздан келген ахшы адетлени бек башы уа - юйорню институтун тас эте барганыбыз ачыкъ кьорюнди, - дегенди Светлана Тлинова. Ол бусагъатдагы заманын излемле-рине кьре, законодательствога тюрлениуле кийирге кереклисин белгилегенди.

КЪМР-де УФСИН-ни уголовный-толтуруучу системасында адамны эркинликлерин сакылау жаны бла бьломюню башчысы болуш-лукъчусу Рита Текаева ала адамны эркинликлери жаны бла уполно-моченный бла байламлыкыда ишлегенлерин айтханды: «Бизни учрежденияларыбызда тутмакъланы эркинликлери бузулдыла, ала инсаннга тийишли болмагъан болумлада турадыла дегенча шарт-ла жокъдула.

Адам, законну бузуп, тюремге тюшгенликге, кыраллы инсаны болганды кылады. Ол, болжалы жетгенлей, юйорню, жамауатха кыайтырга керекди. Тутмакъларга медицина болушлукъ этиледди, сийгенле усталыкъ билим алады-ла, акыбалыкъ болмаганлага школ программаны тауусурга онг бериледи. Тутмакълар аш-азыкъ бла тийишлисича жалчытылгынадыла, ала бла дин ахлула да тьрели халда тюбешедиле».

Конференцияда дагыда Адамны эркинликлерини бир деклара-циясыны, инсанни юридический болушлукъну хакъсыз алыргъа эркинлиги, абадан эм кырауу адамланы сейрлерин кьоруулау эм башха темала бла байламлы талай доклад этилгенди.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия. Суратла авторнудула.

ТАМАТА ТЁЛУ

Аны жигерлигини бла чемерлигини юсюнден «Огонёк» журналда да жазылганды

Огъары Малкъардан Жангоразланы Элиясны кызы Шамсаны юсюнден манга Хозаланы Фатимат айтханды. «Аны гитче заманымдан бери таныйма», - дегенди ол, аны юсюнден хапар айта.

Шамса Огъары Мал-къарда тууганды, алай сабийлиги уа Кызаха ССР-ни Астана шахарында ётгенди. Биринчи төрт классны да кыза анда бошаганды. 1957 жылда малкъар халкъ тууган жерине кыайтхан-да, Элиясны юйорю да

боюнаа тюшедиле. Жигер тишируу, белин кыаты кысып, мөхеллик этмей, арыдым-талдым дегени билмей, ючеулен дегени ишни кеси тамамлап турганды. Алай бла юч сабийни да ёсдюргенди, ала окууула, билимиле болур ючюн кьолундан келгени аймаганды.

Кызылары Зухура бла Мадина, жашы Мусалим аталарын танымайдыла. Ала кыагъанакъ эдиле ол ауушханда. Алай ала элде, юйде да аны юсюн-

уа кесим сайлап салыучу эдим»,- деп эсгереди ол жылланы Шамса.

Уста кыолу тишируу эшиулерин «Умелец» би-ригуноу таматаралы, аны сатып алгъан башхала да бек жаратхандыла. Жигерлигини, усталыгыны хайырындан Шамсаны аты 80-чи жыллада кенг белгиле болганды. Аны жигерлигини бла чемер-лигини юсюнден «Огонёк» журналда да жазылганды. Ол «Совет Малкъар» совхозда жамычыла этген

келедди. Шамса уа Зылыг элде орта школга юйор башлайды. Аны да бошп чыккъанлай а, субай кызыны Негерланы Ахмат кьреди. Алай бла 1967 жылда Жангоразланы кызылары элде иш кьёллю-люго, адеплилиги бла да аты айтылган жаш бла юйор кыраиды.

Ахмат кыаллай ишге да уста болганды. Колхозда урунганды, керек бол-ганды, машинаны юйор-түргенди, комбайннга да олтурганды. Жигер адам, не кыыйын ишден да артха турмаганды. Алагъа эки кызы, жашчык да туу-дыла. Энди жашуу алгъа барады, агыты юсюне да турабыз дегенде, Негерла-наны юйлерин уллу бушуу басады. 1974 жылда юйор тамата Ахмат дунясын алышды.

Сабийлени аягы юслери-не салыу, юй жумушла, малгъа, мюлке кырау да - барысы да Шамсаны

ден жаланда махтау сьэле эшитгенди, анга ушар-гъа итингенди, адепли, иш кьёлю болуп ёсгенди. Энди кеслерни балала-рын тюз ниетиле, аriu кыыйлылыла болургъа юйретедиле. Анга уа ын-налары да уллу себеплик этеди.

Сабийлери төгерегинде чабип айлангандарында, Шамса кыолу бла, машина бла да жаулыкъла эшип турганды. Ол заманда ти-шируу, «Умелец» биригу-ге кирип, юйде ишлегенди.

«Биогюнча эсимдеди, эчки пухну биригууден келти-риучо эдиле, алай андан чыммакъ, зыр-зыр эте турган жаулукъну эшер ючюн а, анга уллу кыыйн салыргъа керек эди. Юйю-ню элни ортасы бла бар-гъан суукъ черек сууда аз кьре жуумгъанма. Андан сора уа титерге, тараргъа, ийиригге да керек эди. Эшиу кеси уа манга солу-уча кьорюнди. Оюяланы

цехде ишлегенинде да, аты жаланда махтау бла айтылып турганды.

Чемер кыолу тишируу кеси билгени башхалага да кыызганмай юйрет-генди. Ала, жамычыла бла чекленип кыалмай, башлыкыла да этгенди, кийизде да ургандыла. Ол усталыкылагы уа Шамса-ны кыыйн анасы юйрет-генди. Биогюн-бюеге да ол аны ючюн анга ыспас этгенлей турады.

Колхозда ишлеген за-манында Шамса дайым да алчы болуп тургъа ючюн кьё сыйлы грамота-лагъа, башха сауалага да белгиле да тийишли кьорюлгенди. Аны бек уллу сауаллары уа туудукъла-ры бла аладан тууганла-дыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият. СУРАТДА: Негерланы Шамса тууганлары эм туудукълары бла. Сурат авторнуду.

ТЮБЕШИ

Хунерлерин ачыкъларга кёлмендире

педагог стажы беш жылды. Уруну жолун Нальчикде «Успехде» башлаганды. «Рос-сейде Жылны устазы - 2021» Битеуроссей конкурсу федерал кезиунде айырмалы болгъан онбеш педаго-гну санындады. Бу тизмеге тюшгенини себбинден а Москва-дагы кырал лингви-стика университет анга окуу юйно мурдорун-да усталыкыны ёсдюрг-ен курсу ётерге онг бергенди.

Семинарны кезиунде ол ары келгенге кесини конкурсха кыатышыууну, алай эршиуленни му-ратлары эмда маганала-ры неде болганыны, анга кыатышыргъа изле-ген педагогга кыаллай сынаулага хазырлань-гъа тийишлисини, алыны жетишилмерине кыалай кыаралганын, эсепле не халда чыгъарылганын эмда ол жаны бла неге бютон эс бурулганын да ангылатханды.

Андан сора да, устазны ишини биогюнлюкте да-ражасыны юсюнден ха-пар, аны битеуроссей уру-мунда лауреатха тийишли болгъан Карина Кушхова бардырганды.

Эсигизге салайыкъ, Карина Арсеновна Майский шахарны бешинчи номерли шко-лунда инглиз тилден дерсле береди. Аны

Сагъынылган конкур-сха кыатышханы уа аны профессионал сынамын байыкъландырганын, хунерин айнытханын, кьп тюрлю башха-башха амал-лагъа, дерс бардырууну кыалай кыараргъа эмда аны кыыйматын неде кьорюге дегенча затлагъа бериге тюшонюргенин да чертгенди. Методика жаны бла жангычылык-ланы кьорюрге, билрге онг тапханындан сора да, окутуу бла бирча жаш тёлнюню юйретууге да энци эс бурулурга тийишли эсертчилгенлей турганды да керекли ышан болгъанын белгилегенди.

Мындан арысында да эршиулеге сийон кыа-тыша туур муратыны барлыгынын жашырмай, коллегаларына жетишим тежегенди. Школлагъа жаш адамла келирча этер-ге, былай юкюрсала ала мектепледе урунурга ар-сары барыргъа излерча даражаны ачыкъларга эмда кьорютюрге жол ызласа тюз боллугун, кесини кьз кыарамын билдиргенди.

Семинар-лекция огъ-рыда сагъынылган кыо-накъбай араны башламчы-лыгы бла кыаралганды. Анга кыатышхалла аны бардыргъанга сорууланы да бергенди.

МОКЪАЛАНЫ Зухура. Бирленин айтханды.

ЖОМАКЪ

Эрте бир киши бла бир кыатын жашап болгандыла. Алыны Бижбижакъчыкъ деп кыызчыкларуны бар эди. Бир жол ол тенгчилери бла агъачха барыргъа сийгенин атасына бла анасына айтханды. Ала артыкъ ыразы болмагандыла.

Агъача ашарыра, сора эмген кыатыннга тю-берсе, ол а сени ашп кю-р, - деп, кьоркьгъанларын айтхандыла.

Алай Бижбижакъчыкъ тынгыла магъанды алагъа. Бек тилеп, теңг кыызчыклары бла кьёт кыяргъа атланганды. Агъ-ач кыалын эм уллу эди. Кыызчыкыла, кыадалып, кьётле жыйып башлагъандыла. Бижбижакъчыкъ, бир жерден башхасына ёте, агъачны теренине киргенди. Бир заманда, эс жый-ып, төгерегине кыараса, бир танымаган жерлерин кьргенди. Кызычырып, не-герлерин излеп башлагъ-анды. Алай анга жууап кел-мегенди, тенглерни кыайсы жанында болгъанларын ангылапмаганды.

Бижбижакъчыкъ бек кьоркьгъанды, алай барыргъа керекди деп, аллы айланган жанына тебирегенди. Талай жолу кыыдырганды, сора бир талагъа чыккъанды. Аны тюз да ортасында уа эм-ген кыатын, эки ёшонюн да инбашларына атып, бир уллу томуроу бла жерни жарылганын тиге тура

эди. Бижбижакъчыкъ, эс жыйып, эмген кыатынны кыатына терк жетгенди, сора: «Анай, анай!», - деп, ёшонюн аузуна алгъанды. Эмген кыатын а, жар-сып, «Ай анасына, сен манга анай демөсенг, бир татлы кыабынчыкъ бол-лукъ эдинг», - дегенди. Сора Бижбижакъчыкъга жангыз кьёзю бла кырап,

Бижбижакъчыкъ

Нейтриню элде малкъар тилден бла литературадан устаз Джлапуяны Зайнаф «Заман» газетге ыннасы Тилланы Ханий айтыучу жомакыны жибергенди. Ол айтханнга кьре, аны 80-чи жыллада кыарынды Шарайип жазып алгъан эди. Биогюн биз аны басмалайбыз.

былай айтады: «Олтур бы-лай кыатыма, солу, мен да бусагъат жерни жамап бошайым да, сени юйюме элтейим. Сен энди манга бала болгъанса». Этер амал жокъ, Бижби-жакъчыкъ эмген кыатын-ны жанына олтурганды. Бир кесекден эмген кыа-тын жумушун бошаганды, кыызчыкыны юйюне алып келгенди. Юйю уа ташдан, агъачдан бек бегимли иш-ленгенди. Тизгини да бек тап.

Энди Бижбижакъчыкъ бла эмген кыатын ана бла бала болуп ашп-жаш-п башлайдыла. Кыыз-чыкъга эмген кыатын иги

бола эди, жарсытхан зат жокъ эди. «Мени насыбым тутду, энди жангызлыгъ-ым кетди», - деп кыуана эди ол. Алай Бижбижакъ-чыкъ кюнден-кюнге му-дадханд-мудух болуп бара эди. Атасы бла анасы аны эсинде эдиле, ала кыалай кыыйналып тургъанлары аны кьёзюне кьорюне эди. Кыачар, кетер амал а жокъ

«Мяу», - деди. Эмген кыа-тын да: «Бижбижакъчыкъ, матриуа, не керекди, балам?», - деп сорду. «Мени анам эрттенликде манга сары жаууа бла тары как этип бере эди», - деп жууап этди Бижбижакъчыкъ. Эмген кыатын, кыызчыкыны кьёлю-не жетеме деп, ишин бек терк мажарды. Тары какга сары жауу салып берди.

«Мяу», - деди. Эмген кыа-тын да: «Бижбижакъчыкъ, матриуа, не керекди, балам?», - деп сорду. «Мени анам эрттенликде манга сары жаууа бла тары как этип бере эди», - деп жууаплады кыызчыкъ. Эмген кыатын нарптох жар-маны кыазанда кыайнар суугъа куйду, сора жырна биширип, Бижбижакъчыкъ-га берди. Кыызчыкъга кыачаргъа амал болмады. Дагыда бир-эки кюнден биягы Бижбижакъчыкъ:

«Мяу», - деди. Эмген кыа-тын да: «Бижбижакъчыкъ, матриуа, не керекди, балам?», - деп сорду. «Мени анам эрттенликде манга сары жаууа бла тары как этип бере эди», - деп жууап этди Бижбижакъчыкъ. Эмген кыатын, кыызчыкыны кьёлю-не жетеме деп, ишин бек терк мажарды. Тары какга сары жауу салып берди.

«Мяу», - деди. Эмген кыа-тын да: «Бижбижакъчыкъ, матриуа, не керекди, балам?», - деп сорду. «Мени анам эрттенликде манга сары жаууа бла тары как этип бере эди», - деп жууап этди Бижбижакъчыкъ. Эмген кыатын, кыызчыкыны кьёлю-не жетеме деп, ишин бек терк мажарды. Тары какга сары жауу салып берди.

Хар жумушун кыызчыкыны кьз туурасындан кетермей толтурду. Бижбижакъчыкъ бу жол да кыачалмай кыл-ганды. Талай кюнню ол сагъыш этип турду, аны жумушу эмген кыатынын юйден тышына ашыргъа ке-рек болганын ангылап. Биягы бир эрттенликде шох «Мяу», - деди, эмген кыатын, хар замандача: «Бижбижакъчыкъ, матриуа» не керекди, балам», - деп сорду. Бижбижакъчыкъ мудах ауаз бла: «Мени анам хар эрттенликден кыыл элек бла бирмен тюбюнден суу алып келип, манга ичириу-чо эди», - деди.

Олсагат эмген кыа-тын, кыыл элекни да алып, бирмен тюбюнден суу алыргъа кетди. Бижбижакъчыкъ да, мычы-май, юйюне кыачаргъа хазырланып башлады. Эмген кыатын а, кыыл элек бла суу алып, хар атлагъандан суу жерге тьгюле, бирмен тюбюнде баргъан суугъа кьп кере узалды. Алай эте, кьп мычыды. Ол заманны ичинде, эсли кыызчыкъ, эмгенни чекис хазналар-ындан юйюне да саугъа-ла алып, жолга чыккъды.

Аны насыбы тутду - Ол отунчу эллилери-не тюбеп квалды. Ала анга бек кыуандыла, аны атасы-анасы жарсы-улу болгъанларын, аны излей айлангандарын айтдыла. Кыызчыкъ, сау-гъаларындан отунчулагъа да берип, ала бла бирге юйюне ашыккъды.

Эмген кыатын а суу юйю-ню юйюне жетдирмей, кьп кыыйналды. Сора: «Ба-райым кыызчыгыма, мен аны бу тилегин толтурал-майма дейим», - деп, юйю-не келди. Алай анда - киши да жокъ. Бек жарсыды эм-ген кыатын, босагъада олту-руп: «Ана кючо мени хорла-ды», - деп, мудах сагышда квалды.

Мени айтханым быллай жомакъ тынгылагъан болсун омак! Кыайт десегиз, кыайтырма, Болурма сизге кыонак!

